

Tarihsel Perspektiften COVID-19: Felaket Kapitalizmi Korku GÜdümlü Bir Dünya Düzenini Nasıl Üretir?^{*}

EFE CAN GÜRCAN

Dr. Öğr. Üyesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstinye Üniversitesi

ÖMER ERSİN KAHRAMAN

Dr. Öğr. Üyesi
Sosyoloji Bölümü, İstinye Üniversitesi

Efe Can Gürçan İstinye Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi'nde Araştırma ve Geliştirmeden Sorumlu Dekan Yardımcısı'dır. Gürçan, aynı zamanda İstinye Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Başkanı'dır ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. Bu görevlerinin yanı sıra Gürçan, Manitoba Üniversitesi Jeopolitik Ekonomi Araştırmaları Merkezi'nde Araştırma Üyesi olarak görevini sürdürmektedir. Gürçan, Lisans eğitimini Koç Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamladı. Uluslararası Çalışmalar alanında yüksek lisans derecesine (Montréal Üniversitesi) ve Sosyoloji alanında doktora (Simon Fraser Üniversitesi) ünvanına sahiptir. Gürçan; İngilizce, Fransızca, İspanyolca ve Türkçe bilmektedir. Gürçan'ın Latin Amerika ve Ortadoğu'da uluslararası siyaset, bölge çalışmaları ve küreselleşmeye odaklanan yayınları arasında üç kitabın yanı sıra onlarca makale ve kitap bölümü yer alıyor. Gürçan'ın son kitabı, "Çok Kutuplaşma, Güney-Güney İşbirliği ve Hegemonya Sonrası Yönetişimin Yükselişi" başlığını taşımaktadır. Email: efe.gurcan@istinye.edu.tr

Ömer Ersin Kahraman 2006 yılında ODTÜ "Endüstri Mühendisliği" anadal ve "Bilim Felsefesi ve Mantık" yandal programlarını başarıyla bitirdi. 2010 yılında ODTÜ Bilim ve Teknoloji Politikası Çalışmaları tezli yüksek lisans programını birincilikle bitirdi. Mühendislik eğitimi ve yüksek lisans döneminde karşılaştığı ölçsüz tüketimin rasyonalizm ile ilişkisi sorununu daha yakından incelemek için 2011 yılında Fransa'nın Rennes 1 Üniversitesi'nde Felsefe dalında doktora eğitimine başladı. 2015 yılında Catherine Colliot-Thélène yönetiminde hazırladığı tüketim ideolojisini konu edinen "Tüketilebilir Özgürlük" tezini sunarak Très honorable (Yüksek Onur) mansiyonuyla doktorasını tamamladı. 2016-2017 eğitim yılında Fransa'nın Poitiers Akademisi'nde Felsefe dalında lise öğretmeni olarak çalışmasının ardından İstinye Üniversitesi ailesine katıldı. Haziran 2018'den Ekim 2019 tarihine kadar Sosyoloji bölüm başkanlığı görevini yürüttü. Tüketim toplumu, tüketim sosyolojisi ve psikolojisi, ideoloji, politik felsefe, politik iktisat ve Frankfurt Okulu alanlarında çalışmaktadır. Uluslararası ve ulusal hakemli dergilerde yayımlanmış çeşitli makaleleri vardır. Yüksek lisans ve doktora tezlerini yazdığı İngilizce ve Fransızca dillerini akıcı konuşmasının yanında Almanca bilmektedir. Email: omer.kahraman@istinye.edu.tr

ÖZ

Küresel ekonomi ve siyaset üzerindeki kapsamlı etkileri düşünüldüğünde, Koronavirüs hastalığı 2019'un (COVID-19) 21. yüzyılın en ciddi halk sağlığı krizine yol açmış olduğu söylenebilir. Bu bağlamda mevcut makale, kapitalist dünya düzeninin nasıl köklü dönüşümlere uğradığına dair sistematik açıklamalar sunarak “felaket kapitalizmi” yaklaşımı ile “korku kültürleri” çalışmalarını örtüştürmeyi amaçlamaktadır. Dünyada yaşanan tarihi felaket olayları üzerine kurulan korku kültürünün geliştirilmesinin ve yayılmasının dünya düzeninin dönüşümüne önemli bir araç olarak hizmet ettiğini savlıyoruz. Bu çerçevede, felaketler üzerine inşa edilen politik-ekonomik ve kültürel bağlamda, ABD önderliğindeki dünya düzeninin belirleyici ilkelerini oluşturan neoliberalizmin küresel olarak nasıl kurulduğu ele alınacaktır. Çalışmada, ABD merkezli dünya düzeninin kurucu unsuru olarak neoliberalizm ve korku kültürü arasındaki sembiyotik (ortakyaşar) ilişkiyi yansıtan sembolik örneklere odaklanılacaktır: Şili’de Pinochet Darbesi, Arjantin’in askeri diktatörlük dönemi, Rusya’da “şok terapi” ekonomisi ve 11 Eylül olaylarını izleyen dönemde ABD’nin sözde terörle mücadelesi. Bu örneklerden çıkarılan sonuçlar, COVID-19 salgınının hızla yayılan korku kültürü temelinde dünyayı nasıl tarihsel olarak dönüştürebileceğine ilişkin yapılacak analizlere zemin hazırlayacaktır. Batı dünyasında sağcı popülist liderler, küresel kapitalizmin meşruiyetini yeniden sağlamak için halk desteğini harekete geçirme ve tüm kaynakları seferber etme umuduyla COVID-19’u bir silah olarak kullanılmaktadırlar. Böylece dünya siyasetinin çok kutuplaşmasını tersine çevirmeyi ummakta ve jeopolitik açıdan Çin’i yalnızlaştırmak istemektedirler. Bu amaçla, Çin düşmanlığını (Sinofobi) yeniden canlandırmakta ve “ortak düşman” olarak Çin’i şeytanlaştırmaktadırlar. “Sınai istihdamı ülkemize geri getiriyoruz” söylemleriyle küresel kapitalizmin iş bölümünü köklü bir şekilde dönüştürmek üzere artan Sinofobi’den faydalanılabileceği gözlemlenmektedir. Salgının ve gözetim kapitalizmi altında otoriter hükümetlerin yarattığı kitlesel korku sebebiyle sosyal izolasyonun artışı, halkçı hareketler başlatma girişimlerini dağıtabilir. Uygulanan denetimlere olağanüstü hal gerekçe gösterilerek, daha güçlü bir gözetim kapitalizmi kalıcı hale getirilebilir. Uzaktan çalışma teknolojilerinin ilerlemesiyle beraber küresel emek rejimlerinde daha köklü bir dönüşümün ve “prekarya” nezdinde daha önce yaşanmamış derinlikte bir genişleme dalgasının gerçekleşme ihtimali bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19; çok kutuplaşma; felaket kapitalizmi; korku kültürü; prekarya

KÜRESEL EKONOMİ VE SİYASET ÜZERİNDEKİ kapsamlı etkileri düşünüldüğünde, Koronavirüs hastalığı 2019’un (COVID-19) 21. yüzyılın en ciddi halk sağlığı krizine yol açmış olduğu söylenebilir. Son zamanlarda yapılan tahminler, COVID salgınının, 1930’ların Büyük Buhran’ından çok daha kötü sonuçlanabilecek derinlikte bir küresel krizi tetikleyebileceğine işaret etmektedir (Caşın, 2020). Söz konusu tahminler, mevcut durumu “Büyük Buhran’dan beri yaşanan

en kötü ekonomik durgunluk ve Küresel Mali Kriz’den daha ciddi” olarak tasvir eden Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund [IMF]) baş ekonomisti Gita Gopinath tarafından bizzat doğrulanmıştır (Gopinath, 2020). Dahası, Batılı liderlerin son açıklamaları, jeopolitik karşının süratle ivme kazandığının erken işaretleri olarak yorumlanabilir. Almanya Başbakanı Angela Merkel, COVID-19 salgınına 2. Dünya Savaşı’ndan beri karşılaşılan en büyük tehlike

olarak nitelendirmiştir. Avrupa Birliği (AB), halihazırda 2009 Avrupa borç krizi ve Brexit'in (Britain Exit [İngiltere'nin Çıkışı]) yarattığı ağır darbelerle uğraşadursun, İspanya Başbakanı Pedro Sanchez tarafından ülkesini krize terk etmekle suçlanmıştır. Benzer sebeplerle, İtalyan belediye başkanları AB bayraklarını indirmiş ve siyasetçiler AB'nin kayıtsız tavırlarını hedef alan gösterilere katılmışlardır. Bu sırada, İtalya ve İspanya, Çin ve Rusya'dan gelen cömert tıbbi yardımları memnuniyetle karşılamıştır. Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü'ne (North Atlantic Treaty Organization-NATO) en fazla birlik gönderen ülkelerden biri olan İtalya, ABD askeri üssünün yakınlarında faaliyet gösteren Rus askeri personelini kendi topraklarında ağırlayacak kadar ileri gitmiştir (Braw, 2020; Clark, 2020; Smith, 2020).

Atlantik İttifakı'ndaki bu çatlaklara, yükselen bir Çin düşmanlığı eşlik ediyor görünmektedir. Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, "açıkçası bilmediğimiz şeyler oldu" ifadesiyle açık bir şekilde Çin'i hedef almıştır (Financial Times, 2020). ABD Başkanı Donald Trump ise, salgının Wuhan'da bir laboratuvar-dan kaynaklandığı iddialarını resmen desteklemiş ve Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ [World Health Organization-WHO]) "Çin ile gizli ilişkiler" kurduğu gerekçesiyle kaynak sağlamayı durdurma kararı aldığını söyleyecek denli ileri gitmiştir (Chomsky, 2020). COVID-19'u ısrarla bir "Çin hastalığı" olarak nitelemiştir (The Conversation, 2020). Benzer şekilde, ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo Çin'e açık tehditler savurmuştur: "Sorumluların hesap vereceği zaman gelecek... Suçlama zamanı gelecek" (Bild, 2020). Pompeo, "ABD ve tüm Batılı hükümetler için en tehlikeli düşman" olarak Çin'i göstermiş ve "ordumuzu güçlendirerek doğru şeyleri yapacağız" diyerek ilave etmiştir (Finnegan & Margolin,

2020). İngiltere Dışişleri Bakanı Dominic Raab da, "salgının nasıl ortaya çıktığı ve nasıl daha erken durdurulamadığı sorularını sormak zorundayız... Krizden sonra her zaman olduğu gibi iş yapamayız" diyerek koroya katılmıştır (France 24, 2020).

Bu bağlamda mevcut makale, kapitalist dünya düzeninin nasıl köklü dönüşümlere uğradığına dair sistematik açıklamalar sunarak "felaket kapitalizmi" yaklaşımı ile "korku kültürü" çalışmaları arasındaki boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Burada bahsi edilen "kapitalist dünya düzeni", emperyalist bir gücün ya da güçlerin önderliğinde kapitalist-emperyalist işbirliğinin ve yayılımının var olan yapısını kurumsallaştıran küresel yönetim sistemini ifade etmektedir. Bu makale, dünyada yaşanan tarihi felaket olayları üzerine kurulan korku kültürünün geliştirilmesinin ve yayılmasının dünya düzeninin dönüşümüne önemli bir araç olarak hizmet ettiğini savlamaktadır. Bu çerçevede, felaketler üzerine inşa edilen politik-ekonomik ve kültürel bağlam düşünülerek, ABD önderliğindeki dünya düzeninin belirleyici ilkelerini oluşturan neoliberalizmin küresel olarak nasıl kurulduğu ele alınacaktır. Çalışmada, ABD merkezli dünya düzeninin kurucu unsuru olarak neoliberalizm ve korku kültürü arasındaki sembiyotik (ortakyaşar) ilişkiyi yansıtan sembolik örneklere odaklanılacaktır: Şili'de Pinochet Darbesi, Arjantin'in askeri diktatörlük dönemi, Rusya'da "şok terapi" ekonomisi ve 11 Eylül olaylarını izleyen ABD'nin sözde terörle mücadelesi. Bu örneklerden çıkarılan sonuçlar, COVID-19 salgınının hızla yayılan korku kültürü temelinde dünyayı nasıl tarihsel olarak dönüştürebileceğine ilişkin yapılacak analizlere zemin hazırlayacaktır. Bunu yaparken, tarihi öneme sahip olayların yanı sıra bu olaylarda yer alan küresel aktörlerin tercihlerini, amaçlarını, değerlerini ve algılarını da refe-

rans alan mantıksal çıkarımlara dayanan süreç analizi yöntemine başvurulacaktır (Vennesson, 2008; Bennett, 2010; Collier, 2011).

Makalenin ilk bölümünde felaket kapitalizmi, neoliberalizm ve korku kültürü arasındaki ortakyaşar ilişki kavramsal olarak açıklanacaktır. İkinci bölüm, bahsi geçen ilişkiyi gösteren örnek olaylara ayrılmıştır. Son bölümde ise söz konusu ilişki, COVID-19 salgını çerçevesinde yeniden ele alınacaktır.

Felaket Kapitalizmi ve Korku Kültürü

“Felaket kapitalizmi”, Naomi Klein’in kavramsal çerçevesini neoliberalizmin eleştirisine dayandırarak oluşturduğu bir terimdir. Klein’in anlayışında neoliberalizm, üç ana unsurdan oluşan bir siyaset paradigmasını ifade eder. Bunlar, özelleştirmeler, hükümet serbestleştirmeleri ve sosyal harcamalarda önemli kesintilerdir (Klein, 2007). Klein’in eleştirisi, özellikle neoliberalizmin ilk düşünürlerinden Milton Friedman’a odaklanır. ABD’nin en yıkıcı doğal afetlerinden biri olan Katrina Kasırgası üzerine kafa yoran Milton Friedman, ABD hükümetine, sözleşmeli okulların ağını genişleterek ve gıda erişimi için evlere kupon dağıtarak kamu eğitim sistemini ortadan kaldırmayı önermişti. Sonuç olarak Klein, Katrina felaketinin Bush yönetimine Friedman’ın neoliberal tavsiyelerini uygulamaya sokulması için bir fırsat yarattığını ifade eder (Klein, 2007). Benzer olaylara dayanan Klein, küresel kapitalizmin, insan yapımı ya da doğal felaketleri (askeri darbeler, terör olayları, ekonomik krizler, savaşlar, depremler, tsunamiler, kasırgalar gibi) kendini yenilemek ve yeniden yapılandırmak adına araçsallaştırdığı tezini geliştirir. Ona göre, bu gibi yönelimsizleştirici felaketler, toplumsal tartışmaların ertelenmesine ve demokratik uygulamaların baskılanmasına yardım eder. Bu durum, kapita-

listlerin travmatik şokların getirdiği fırsatlardan yararlanmalarını sağlar (Klein, 2007).

Şüphe yok ki, kapitalizm yalnızca tepeden inme politikalarla kendini yenileyemez. Her yönüyle kamunun onayını güvence altına almalıdır. Bu bakış açısıyla, “korku kültürleri” çalışmalarının felaket kapitalizminin iç işleyişini daha iyi kavramada yardımcı olabileceğine inanıyoruz. Korku kültürü, terör ve korku gibi olumsuz duygulardan beslenen inançlar, değerler ve davranış kalıpları sistemine tekabül eder. Bu sistem, “askeri, siyasi ve idari aktörler tarafından bir nüfus yönetimi tarzı olan etkili hükümet araçları” anlamında da kullanılabilir (Linke & Smith, 2009: 5). Korku kültürü, zararın anlamını şişiren ve kuşku ortamı yaratan güçlü bir varoluşsal güvensizlik duygusunu besler. Bu durum, medyanın basit suçlamaları ve felaket söylemleriyle uyumlu panik yaratan tepkilerin yayılmasıyla kolaylaştırılır (Furedi, 2018). Belirli durumlarda, “Öteki”nin (herhangi bir kişi ya da şey olabilir) tehdidine karşı birleşen hayali bir topluluğun oluşumu ve bir araya gelmesiyle sonuçlanır. Böylece, küresel kapitalizm kolaylıkla halk desteğini duygusal yönden harekete geçirmek ve dünya düzeninde kapsamlı dönüşümlere olanak sağlayan programını gerçekleştirmek için felaket olayları çevresinde güvenlik ağırlıklı bir dil yayabilir (Linke & Smith, 2009). En nihayetinde, korku “küresel sosyal yaşamın merkezi bir figürü” haline gelir (Linke & Smith, 2009: 4).

Uygulamada Neoliberalizm ve Felaket Kapitalizmi

Şili, çoğunlukla neoliberalizmin ilk laboratuvarı olarak kabul edilir. Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası’nın yapısal uyum programları Şili deneyimlerinde modellenmiştir. Aslında Şili örneği, ABD merkezli dünya düzeninin oluşumunda

neoliberalizmin köklerinin, tarihi felaketler içinde nasıl şekillendiğini ortaya çıkarır. 1973 yılında Şili'nin sosyalist başkanı Salvador Allende, ABD tarafından desteklenen Augusto Pinochet liderliğindeki bir askeri darbe ile devrilmişti. 1975'te Şili, birçoğu Chicago Üniversitesi, Harvard Üniversitesi, Massachusetts Teknoloji Enstitüsü gibi önde gelen Amerikan kuruluşlarında eğitilen neoliberal ekonomi danışmanlarından oluşan "Chicago Oğlanları" rehberliğinde neoliberal kapitalizme geçmiştir (Klein, 2007). Şili'nin neoliberal yeniden yapılanması, gücünü, toplumun geniş çaplı bir biçimde kontrol altına alınmasına borçludur. Askeri cunta, muhalif güçleri bastırmış ve neoliberal şok terapisi önlemleriyle uyumu sağlamaya yönelik bir korku kültürü aşılmalıdır. Pinochet döneminde 3,000'den fazla insanın kaybolduğu ve on binlercesinin hapsedildiği, işkence gördüğü ve/veya sürgün edildiği tahmin edilmektedir. Bu baskıcı çevre, ithalat tarifelerinin ve sosyal harcamaların azaltılması, fiyat kontrollerinin kaldırılması, yaygın özelleştirmelerin gerçekleştirilmesi ve sendikaların zayıflatılması konusunda Pinochet'in elini güçlendirmiştir. Son olarak Pinochet'in şok terapisi, 1975-1982 yılları arasında Şili'yi derin bir durgunluğa sürüklemiş ve eşitsizliğin aşırı seviyelere ulaşmasına sebep olmuştur. Şili'nin Gini katsayısı, 1970'lerin ortalarında 0.45 seviyelerinden 1980'lerin sonuna doğru 0.6 seviyelerinin üzerine çıkmıştır (Taylor, 2006). Dahası, bölgenin geri kalanında Şili modelinin kopyalanması felaketle sonuçlanmıştır. Latin Amerika'da, 1980 yılında 118 milyon olan yoksul insan sayısı 1990'da 196 milyona yükselmiştir. Bölgenin toplam dış borcu 1972'de 31.3 milyar ABD dolaryken 1980'lerin sonlarında 430 milyar ABD dolarına ulaşmış ve 2000'lere gelindiğinde 750 milyar ABD dolarını bulmuştur. 1981-2000 döneminde, ortalama yıllık ekonomik büyüme Arjantin'de %1.6, Brezilya'da %2.1 ve Meksika'da %2.7 idi (Arestis & Saad Filho 2007; Saad Filho, 2007).

Salvador Allende, Şili İşçi Sendikası Kongresinde.
https://es.wikipedia.org/wiki/Central_%C3%9Anica_de_Trabajadores_de_Chile

Askeri darbeler yoluyla korkunun aşılması, Arjantin'in ABD etkisi altında neoliberalizme geçişinde de etkili oldu. Latin Amerika'da sağcı diktatörlükleri destekleyen, devlet ve paramiliter terör kampanyası olan ABD destekli Kondor Operasyonu dahilinde General Jorge Rafael Videl'in Isabel Perón hükümetini devirmesiyle Arjantin, uzun bir askeri diktatörlük çağına girmiştir. "Kirlili Savaş" dönemi (1976-1983) olarak da anılan bu dönemde, çocuk kaçırma

gibi birçok insan hakları ihlallerinin yanı sıra 30,000 insan kaybolmuştur (Hellinger, 2014). Bu korku ortamı, neoliberal yeniden yapılandırma programlarını Arjantin ekonomisine uygulamak için askeri cunta tarafından kullanılmıştır (Klein, 2007). 1976'da ABD'nin askeri diktatörlüğe desteği sayesinde Arjantin'e "Latin Amerika ülkelerine bugüne kadar sunulan en büyük kredi" bahşedilmiştir (Cooney, 2007). Yeni uygulanan neoliberal gündeme uygun olarak ülke, toprak sahibi oligarşi yararına tarımsal sanayiye öne çıkaran radikal bir endüstrisizleşme politikası başlatmıştır. Bu süreç, mali serbestleşme ve sendikaların baskılanması ile birlikte devam etmiştir. Arjantin dış borçta rekor bir artışa tanıklık etmiş ve 1976'da 9.7 milyar ABD doları olan dış borç 1983'te 45 milyar ABD dolarına ulaşmıştır (Cooney, 2007).

Daha büyük bir tarihi felaket, Sovyetler Birliği'nin çökmesinin ardından 1991-1999 yıllarında Boris Yeltsin'in Rusya'sında gerçekleşmiştir. Yeltsin, Rus ekonomisini liberalleştirmek amacıyla şok terapi kampanyasını başlatmak için korku ortamının ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasının yarattığı kargaşa fırsatlarından yararlanmıştır. IMF'nin aktif desteğiyle kampanya, 1992 yılında başlamıştır. Yeltsin fiyatları ve ticareti serbestleştirmek için hızlı adımlar atmış ve ardından yaygın özelleştirmeler gerçekleştirmiştir. Bu özelleştirmelerin önemli bir yan etkisi, Yeltsin döneminin artan yolsuzluğunu besleyen Rus oligarklarının yeni bir tabaka olarak ortaya çıkışı olmuştur (Bedirhanoğlu, 2004). Şok terapisi, 1990-1995 yılları arasında ortalama gerçek ücretlerin yaklaşık %50 oranında bir düşüş yaşamasına neden olmuştur. Organize suçlar öyle bir dereceye varmıştır ki büyük şehirlerdeki özel bankaların ve iş dünyasının yaklaşık %80'i "mafya" örgütleri ile içli dışlı hale gelmiştir (Kotz & Weir, 2007). Uzun vadede, aşırı liberalleşme

ve borçluluk Rusya'yı 1997 Asya mali krizinin olumsuz etkilerine maruz bırakmıştır. Nihayetinde bu durum, Yeltsin döneminin sonunu getirmiş ve Vladimir Putin'in iktidara gelmesine zemin hazırlamıştır (Baiman, Boushey & Dawn, 2000: 210-217).

Stratejik bir faaliyet olarak gördüğü "terörle mücadele" ile ABD, emperyalist hedeflerini gerçekleştirebileceği bir dünya düzeninin yeniden yapılanmasını amaçlamıştır.

11 Eylül sonrası oluşan konjonktür, felaket kapitalizmi ve neoliberal korku kültürü arasındaki ortakyaşar ilişkisinin dünya düzenini nasıl şekillendirdiğinin önemli bir örneğidir (Mendieta, 2011). 11 Eylül 2001 tarihinde dört yolcu uçağı El-Kaide bağlantılı teröristler tarafından kaçırılmıştır. Uçakların ikisi Dünya Ticaret Merkezi'ne, biri Pentagon'a çarparken bir diğeri ise Pennsylvania'da Shanksville yakınlarında bir alana düşmüştür. Saldırılarda 3,000 kişi yaşamını yitirirken 25,000'den fazla insan da yaralanmıştır. Bu saldırılarla kolektif bir travma yaratılmış ve bu durum ABD'nin "terörle mücadele" girişimlerine tarihi bir fırsat sunmuştur. Stratejik bir faaliyet olarak gördüğü "terörle mücadele" ile ABD, emperyalist hedeflerini gerçekleştirebileceği bir dünya düzeninin yeniden yapılanmasını amaçlamıştır. Bu kapsamda, "Bush yönetimi, herhangi bir kamusal müzakereye imkan vermeksizin, askerlere sağlık hizmeti sağlanmasından, mahkumların sorgulanmasına ve herkes hakkında bilgi toplanmasına kadar hükümetin en hassas ve temel işlevlerinin birçoğunu dışardan temin etmiştir" (Klein, 2007: 12). ABD Vatansızlık Yasası'nın yürürlüğe konması hükümete, sivil özgümlükleri baskılama ve Ameri-

kan askeri (ve cezaevi) sanayi komplekslerinin etkisini arttırma olanağı sağlamıştır. Böylece kitlesel gözetim ve tutuklamalar kural haline gelmiştir (Klein, 2007; Mendieta, 2011). Yoğun gündem, Sovyetler Birliği'nin yokluğunda ABD müdahaleciliğinin azalan önemini yeniden canlandırmak ve Avrasya'da ABD'nin olası rakiplerinin yükselişini engellemek amacıyla Büyük Ortadoğu Projesi'ni yeniden genişletmekle sınırlı değildi. ABD ayrıca, durgun neoliberal ekonomisini askeri dürtülerle yeniden canlandırmakla da ilgileniyordu. Bu durum, özellikle 2001'den beri ABD'nin Afganistan'ı işgalinde, Irak Savaşı'nda ve Arap "Baharı"nın bir parçası olan Libya ve Suriye müdahaleleri gibi müdahalelerde görülmüştür.

Özetle, bu örnekler terör saldırıları, devlet başarısızlıkları ve askeri darbeler gibi felaket olaylarının küresel çapta neoliberal yeniden yapılanmalara fırsatlar sunan geniş kapsamlı dönüşümlere nasıl yol açtığını göstermektedir. Felaketlerin sebep olduğu krizler sağlıklı kamusal tartışma koşullarını ortadan kaldırmaktadır ve korkunun, kargaşanın hakim olduğu ortam bu süreci kolaylaşmaktadır. Böyle bir ortam, kolaylıkla yenileme ve yeniden yapılanma saikleriyle kapitalist çıkarlar tarafından sömürülebilmektedir. Özellikle, son derece abartılı ve panik yaratan tepkilerle, terörle mücadelenin felaket söylemleriyle uyumlu bir dünya düzeni yeniden kurulmasına yardım eden 11 Eylül sonrası konjonktür, felaket kapitalizminin İslamofobik korku kültürünü aşılıyarak kendisini nasıl yeniden ürettiğine ilişkin önemli bir örnek teşkil etmektedir.

COVID-19 ve Korkunun Kolektif Seferberliği

Yukarıdaki örnekler, dünya düzeninde köklü bir paradigma değişimine zemin hazırlayabilecek muhtemel COVID-19 sürecine ilişkin birta-

kım çıkarımlar sağlayabilir. Bu konuda Giorgio Agamben'in "istisna hali" tezi bahse değerdir. COVID-19 salgınının ilk günlerinde, İtalyan düşünür Agamben salgın tehlikesinin çok abartıldığını iddia etmişti. Ona göre, salgın, normal şartlar altında uygulanması zor olan olağanüstü önlemleri gerçekleştirmede bir istisna hali yaratarak hükümetlere yardım eden bir toplumsal inşa fenomenidir. Bir diğer ifadeyle Agamben, yeni toplumsal denetim araçlarını ve yöntemlerini uygulamak için hükümetlerin, bilinçli bir şekilde salgın riskini abarttığını iddia etmiştir (Agamben, 2020). Her ne kadar Agamben salgının öldürme potansiyelini hafife almış olsa da, onun "istisna hali" tezi dikkate değerdir. COVID-19 salgını, yaygın endişe ve korkudan faydalanarak kapitalist sistemi yeniden kurmak ve küresel kapitalizmin çöküşünü geciktirmek için kapitalist güçlerin kullanabileceği büyük bir potansiyele sahiptir. Küresel kapitalizm, COVID-19 felaketini besleyen bir korku kültürü yaratarak yeni gözetim teknolojilerinin artan kullanımını ve gelişmiş sosyal mesafe stratejileriyle sistem karşıtı güçleri etkisiz hale getirebilir.

"Pexels" sitesi Cottonbra hesabından,
"Koronavirus ve Korku"

Bulaşıcı hastalıkların hipokondri ve anksiyete gibi olumsuz psikolojik etkileri tetikleyebileceği bilinmektedir (Duncan vd., 2009). COVID-19 salgını için de benzer psikolojik tehlikeler geçerlidir. Çin'de salgının ilk aşamaları boyunca Wang ve ekibi tarafından yürütülen ve salgının yarattığı psikolojik zararları ortaya koyan çalışma tipik bir örnek oluşturmaktadır. Bu çalışmada, katılımcıların %16.5'i orta-ciddi depresyon belirtileri gösterirken %28.8'i anksiyete sorunları yaşamış ve %8.1'i ise yüksek strese maruz kalmıştır (Wang vd., 2020). Benzer bir şekilde, İtalya'da karantina süresince gerçekleştirilen bir çalışmada, katılımcıların %17.3'ü depresyonda olduğunu, %20.8'i anksiyete sorunları yaşadığını belirtmiştir (Rossi vd., 2020). Aynı şekilde, COVID-19 salgını İtalya halkını yoğun bir strese maruz bırakmıştır. Bu durum, İtalya'da normal yaşama dönmenin ne kadar zaman alacağına ve salgının insanların sevdiklerini etkileyip etkilemeyeceğine ilişkin belirsizliğin fazla olmasıyla da yakından ilişkilidir (Montemurro, 2020). Gerçekten de COVID-19 salgını, küresel kapitalizm için kolaylıkla avantaja çevrilebilecek olan kitlesel endişe ve kolektif travmaya sebebiyet vermiş olabilir.

COVID-19 salgının muhtemel tehlikeli sonuçlarını öngören bir başka düşünür Slavoj Žižek, önümüzdeki dönemde normale dönüş yaşanmayacağını ve salgının hayatımızı geri döndürülemez bir biçimde değiştireceğini iddia eder. Žižek, salgının dünya üzerinde paradigma değiştirici etkileri olacağını belirtir. Ona göre, salgın yalnızca iki muhtemel sonuca sahip olabilir: ya "eski yaşamımızın kalıntıları üzerine" yeni bir normal inşa edilecek ya da yeni bir barbarlık biçimi ortaya çıkacaktır (Žižek, 2020: 3). Žižek, salgının Büyük Buhran'dan bu yana yaşanan en ciddi sosyoekonomik felaketi oluşturma potansiyeline sahip olduğunu ileri sürer. Bu yeni

dönemde, pazarlar yaklaşan yoksulluk ve kaos dalgalarını önleyemeyeceklerdir. Dahası Žižek, gelişen tıbbi tedavilerin ya da bir aşının geliştirilmesinin küresel kapitalizmin krizini tersine çevirmede yeterli olacağına inanmamaktadır (Žižek, 2020). Aslında, salgın kontrol altına alınsa bile piyasalar her zaman olduğu gibi işleyebilir. Çünkü yeni bir COVID-19 dalgası riski yatırımları caydırabilir ve düşük gelir gruplarının harcamalarında tekeli fiyatları yol açabilir.

Bu duruma getirilebilecek makul bir açıklama; Batı toplumlarını yöneten siyasetçilerin, üretilen kitlesel panik ve Çin düşmanlığı aracılığıyla olağanüstü önlemleri gerekçe göstererek küresel kapitalizmi yeniden düzenlemek için tarihi fırsatlardan istifade etme arayışında olduklarıdır.

Žižek, salgının neoliberalizmden farklı bir paradigma üzerinden kontrol edilmesi gerektiğini savunur. Devlet tarafından uygulanan karantinalar dahil geniş çaplı önlemler kullanılmamıştır. Buna ek olarak, piyasaların kendiliğinden işleyişinin nihayetinde eşitsizliği derinleştirileceğine ve temel ihtiyaçlara ile hizmetlere erişimi engelleyebileceğine dikkat çeker. Bu durumda, ekonomik felaket riski yalnızca küresel olarak eşgüdmlenen çabalarla bertaraf edilebilir. Sadece hastalıkla mücadelede değil, aynı zamanda üretimde ve dağıtımda da eşgüdüm gerekir. Diğer yandan Žižek, bu krizin evrensel bir tehdit yaratması ve bizi "toplumun temel özellikleri" üzerine düşünmeye itmesinden dolayı, salgının yeni bir küresel dayanışma doğurabileceği yönünde bir iyimserlik içindedir. Bu anlayışla, sürece önderlik eden DSÖ'nün küresel koordinasyon çabalarını kilit bir etken olarak

görmektedir. Örgütün panik yaratmadan, kesin ve bilimsel tavsiyelere dayanarak küresel çapta bir dayanışma yaratabileceğini düşünmektedir (Žižek, 2020: 41). Bu, “Çin merkezli” bir yaklaşıma sahip olduğu iddialarını referans alarak DSÖ’nün meşruiyetini ortadan kaldırmaya çalışan ABD çabalarının aksine bir konumda yer almaktadır (Deutsche Welle, 2020a).

DSÖ’nün sağduyulu yaklaşımının aksine, bazı dünya liderleri bilimsel talimatları uygulamakla, kitlesel paniği önlemekle ya da küresel dayanışmayı ilerletmekle ilgilenmemişlerdir. Bu noktada Agamben (2020), kamu otoritelerinin ve medyanın ilk ağızdan paniğin yayılmasına sebep olduğunun altını çizmektedir. Örneğin Donald Trump, salgının henüz başlarında, COVID-19’un tahmini 100,000 ila 240,000 arasında potansiyel ölüme neden olabileceğine dikkat çeken açıklamalarıyla halkın endişesini arttırma konusunda geri durmamıştır (Mangan, 2020). Benzer şekilde, İngiltere Başbakanı Boris Johnson da halkına “sevdiklerini koronavirüsten kaybetmeye” kendilerini hazırlamaları konusunda uyarılarda bulunarak kitlesel panik uyandırmaktan çekinmemiştir (Hughes & Payne, 2020). Oysa, siyasi kısıtlamalar salgın kaynaklı sosyal risklerin azaltılmasında kilit rol oynayabilirdi. Bu duruma getirilebilecek makul bir açıklama, Batı toplumlarını yöneten siyasetçilerin, üretilen kitlesel panik ve Çin düşmanlığı aracılığıyla olağanüstü önlemleri gerekçe göstererek küresel kapitalizmi yeniden düzenlemek için tarihi fırsatlardan istifade etme arayışında olduklarıdır. Bu yüzden, COVID-19 felaketini baz alan korku kültürünü harekete geçirmektedirler. Böylelikle felaket, Çin’in jeopolitik olarak yalnızlaştırılmasında, çekirdek ülkelerde kapitalizmin yeniden sanayileştirilmesinde, küresel yönetişimde artan Çin etkisinin kırılmasında ve dünya düzeninin çok kutuplaşmasının ötelenmesinde kullanılabilir.

Yuval Noah Harari’nin uyarıları korku gündümlü siyasi gündem yararına felaketten faydalanılabileceği ihtimalini desteklemektedir. Ekonomik ve sosyal kargaşanın tetiklediği korku durumu, kamu düzenini yeniden sağlayacak güçlü bir lider arama konusunda toplumu tümüyle teşvik edebilir. Bu, Birinci Dünya Savaşı sonrası Almanya’sında yaşanan kesintisiz ekonomik krizlerin sonucunda Nazilerin iktidara gelmesine benzer bir durum teşkil etmektedir. Harari bu nedenle, bir krizin nasıl toplumun dönüm noktası ya da tarihin gidişatını belirleyen bir karar anı olabileceğine dikkat çeker. COVID-19 salgını da böyle bir dönüm noktasının örneği niteliğindedir. Salgın, son zamanların en derin krizlerinden birine işaret etmektedir. Öyle ki yalnızca halk sağlığı açısından değil aynı zamanda küresel ekonomi, dünya siyaseti ve kültür açısından da ciddi sonuçlar doğurmaktadır (Harari, 2020). Harari’ye göre, insan türü kesinlikle bu salgından kurtulacaktır, ancak dünya derin bir yapısal krizden geçecektir. Ayrıca Harari, bugünün siyasi tercihlerinin koronavirüs sonrası dünyanın nasıl şekilleneceği konusunda da belirleyici olacağını dile getirmektedir.

Agamben’in kriz kaynaklı “istisna hali” hakkındaki söylemlerine benzer şekilde Harari, bunların “hızlı-ileri tarihsel süreçler” olduğunun ve krizin üstesinden gelmek için uygulanabilecek bazı “kısa vadeli acil önlemler” teşkil ettiğinin altını çizerek “acil durumların doğası”na işaret eder (Harari, 2020). Bu yönde uzaktan eğitim platformları ve uzaktan çalışma ortamları gibi olgunlaşmamış teknolojilerin hızla çoğaldığı görülmektedir. Koronavirüs sonrası dönemde bu tarz teknolojilerin yayılması, güvensiz iş-gücü faaliyetlerinin kalıcılaşmasıyla (geçici işler, düşük ücretler, sendikasılaşma, iş güvensizliği gibi) ve emek sömürsünün yoğunlaşmasıyla (ücretsiz fazla mesai ve iş-yaşam dengesinin daha fazla bozulması gibi) sonuçlanabilir. Bu sı-

rada, dünyadaki hükümetler acil durum ilan etmiştir ve salgınla mücadele etmek için olağanüstü önlemler almaya başlamıştır. Bu önlemlerden birisi, salgını kontrol etme bahanesiyle yeni gözetim teknolojilerinin uygulanmasıdır. Örneğin; İngiltere hükümeti COVID-19 kurbanlarını tespit etmek için yüz tanıma sistemlerini devreye sokmuştur (Tovey, 2020). Başka bir örnek olarak İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu, normalde terör karşıtı faaliyetler için tasarlanan gözetim teknolojilerinin kullanılmasına yetki vermiştir (Harari, 2020). Kitlesele endişenin yayılması ile “sosyal” izolasyon ve yeni gözetim teknolojileriyle birlikte otoriter hükümetlerin uygulamalarının kalıcı hale gelmesi, halk hareketlerinin neoliberal kapitalizme ve emperyalizme karşı harekete geçme potansiyeline ciddi şekilde zarar verebilir. Bu olasılıklar paralelinde Harari'nin gözlemlerine göre, biyolojik ve duygusal gözetimin uygulanması ise bu durumun bir başka olası sonucudur. Bunun da ötesinde, 11 Eylül sonrası dönemde uygulanan sözde terör karşıtı olağanüstü önlemlerde olduğu gibi bu önlemler de bir kere normalleştirildiğinde kalıcı hale gelebilir (Harari, 2020).

Harari'ye göre, siyasi tercihler önemlidir. Žižek gibi Harari de; salgının bölgesel olarak sınırlandırılması mümkün olmadığından, izolasyondan kaçınan, bilginin ve araçların serbest akışına imkan veren küresel bir plana ihtiyaç olduğuna inanır. Ayrıca küresel işbirliği; bilime daha fazla güven, kişisel hijyene, düzenli el yıkamaya ve fiziksel mesafeye daha fazla özen gerektirmektedir. Ancak güçlü bir devletin bu krizin üstesinden gelebileceğini savunan Žižek gibi Harari de, bu dönemde devletlerin rolünün önemli olduğuna dikkat çeker ve salgının üstesinden gelebilmek için gözetimlere ihtiyaç olduğunu ifade eder. Ancak bu amaçla toplanan verilerin “tamamen güçlü bir hükümet” icat etmek için kullanılmaması gerektiği konusunda da uyarıda bulunur (Harari, 2020). Harari'ye göre hastalığın kendisinden daha tehlikeli olan şey,

kitlesele panik altında yeni bir diktatörün sahne almasına bile yol açabilecek olan “bizim kendi nefretimiz, açgözlülüğümüz ve cahilliğimiz”dir (Deutsche Welle, 2020b).

Sinofobik korku kültürlerine belki de en güçlü şekilde yansıyan bu uluslararası eğilimler, korumacılığın artan bir şekilde değer kazandığı, Yahudi ve Çingene gibi azınlıkların zulme uğradığı 2. Dünya Savaşı sonrası dönemi anımsatmaktadır.

Bu bağlamda YouTube, WhatsApp, Twitter ve Facebook gibi sosyal medya platformlarındaki kitlesele gözetim (örneğin “sahte” haberler ve “komplo teorileri” ile ilgili içeriklerin engellenmesi ve kaldırılması), hakimiyet ve baskı ilişkilerini sürdürmek için yeni sansür biçimlerini üretme riski yaratmaktadır. Harari, küresel işbirliğine dair öngörülerde Žižek'in iyimserliğini paylaşırken, azınlıkları ve ulusları rakip ülkeleri günah keçisi ilan etmeye ya da hedef almaya yönelik artan bir eğilimin bu beklentileri tehdit edeceği konusunda uyarıda bulunmaktadır. Sinofobik korku kültürlerine belki de en güçlü şekilde yansıyan bu uluslararası eğilimler, korumacılığın artan bir şekilde değer kazandığı, Yahudi ve Çingene gibi azınlıkların zulme uğradığı 2. Dünya Savaşı sonrası dönemi anımsatmaktadır. Bu noktada Žižek, COVID-19'dan sonra modern öncesi akla dönüş ihtimaline karşı dikkatli olunması çağrısında bulunur (Žižek, 2020: 14). Gelişmiş ülkeler daha yüksek eğitim standartlarından yararlansa da, bu ülkelerin vatandaşları COVID-19 salgınına “insan varı” nitelikler yüklemeye eğilimli olabilir. Bu akıl tutulmasının kökleri, siyasi otoriteler ve kurumsal medya tarafından daha da kışkırtılan kitlesele endişe ve panikte yer almaktadır (Žižek, 2020).

(Portugal News, 2018)

Žižek'e göre akılcı düşünüş, salgına karşı kolektif mücadeleyi ve toplumu bir bütün olarak korumayı amaçlayan daha güçlü sosyal politikaların hazırlanmasını gerektirir. Her halükarda, Žižek kendi sağlığımızın ve refahımızın diğer insanlarınkine ayrılmaz bir şekilde bağlı olduğu sonucuna varır ki bu durum mutlak bireycilik pahasına özgecilik ilkesini ortaya çıkarır. Fakat COVID-19 örneğinde, Žižek'in çıkarımı gerçeklerle tam olarak uyumlu görünmemektedir. İnsanların diğerlerini yalnızca piyasalardaki rakipleri olarak değil aynı zamanda "biyolojik tehdit" olarak da görmeye başladığı ölçüde bireycilik artan bir önem kazanabilir. Gelişmiş bireycilik, özellikle bireylerin kendi özel alanlarına çekildiklerinde ve kamusal alanı doğal olarak tehdit edici gördüklerinde kaygıyı arttırarak toplumu parçalama potansiyeline de sahiptir. Bu tür algılar, kriz durumlarını avantaja çevirmeye çalışan Trump ve Johnson gibi siyasi otoritelerce kolaylıkla manipüle edilebilir. Başka bir şekilde ifade edecek olursak, siyaset otoritelerince yaratılmış bir panik ortamı, felaketler ve tehdit edici durumlar karşısında başa çıkma mekanizması olarak kitlesel endişenin artmasıyla sonuçlanabilir.

Bir taraftan, büyümenin tamamen ortadan kalkması, işsizliğin ve borçların her yerde artması ve dünya çapında iflasların gerçekleşmesiyle birlikte COVID-19 salgını küresel ekonomik krizi daha ileri götürebilir. Diğer taraftan, salgın, neoliberal bireyciliğin yeniden üretimine yönelik fiziki durumlar yaratmaya başlayabilir. Belki de en önemlisi, COVID-19'a karşı kendini karantinaya almanın anlamı, sadece ev izolasyonundan kişisel çıkar güden davranışların normalleşmesine kadar genişletilebilir. Toplumlar korkuyla yönetilmelerine izin verdiklerinde bireyler, yalnızca kendi iyiliklerini ve günlük yaşamlarını gözetmeye daha yatkın hale gelebilirler. Böyle bir ortamda iktidarda olanlar, kamusal alanları kendi gündemleri doğrultusunda kolaylıkla yeniden şekillendirme fırsatı yakalayabilirler. Bu durum, küresel kapitalizm krizinin derinleştiğini gösterse de, COVID-19 salgınının neoliberalizmin mutlak sonu olmayabileceği anlamına da gelir. Kişisel çıkar güden siyasetçilerin etkisi altında, tehlikeli durumlara karşı bilinen bir kendini savunma mekanizması olarak kitlesel kaygı, bireylerin sadece dairelerine değil, dar kişisel çıkarlarına da geri çekilme riskini taşır.

İnceleme ve Tartışma

1970'lerden beri neoliberalizmin tarihi, küresel kapitalizmin kriz anlarını araçsallaştırarak dünya düzenini nasıl şekillendirebileceğini göstermektedir. Korku kültürünün aşılması, dünya düzeninin yapısını köklü bir biçimde değiştirme yönünde paradigmatik politika değişimlerini meşrulaştırmak için stratejik bir anlam ifade etmektedir. Bu tarz kültürel uygulamaların bir özelliği, 11 Eylül sonrası İslamofobi örneğine ve Latin Amerika'da darbecilerin komünist karşıtlığına benzer şekilde kriz çevresinde güvenlik ağırlıklı bir dilin yerleştirilmesidir. Askeri siyasi ve idari aktörler Sovyetler Birliği'nin çöküşü gibi yıkımlardan kaynaklanan güvensizlik, panik

ve endişe duygularının yükselmesinden faydalanmışlardır. Böylelikle, demokratik müzakere olmaksızın sert önlemler uygulamak amacıyla panik uyandıran tepkileri teşvik edilebilir ve insanların hassas durumları sömürülebilir.

Benzer yönde, ABD merkezli dünya düzenini canlandırmak için COVID-19'un korku kültüründen beslendiğinin erken sinyalleri görülmektedir. Batı dünyasında sağcı popülist liderler, küresel kapitalizmin meşruiyetini yeniden sağlamak için halk desteğini harekete geçirme ve tüm kaynakları seferber etme umuduyla COVID-19'u bir silah olarak kullanmaktadırlar. Hatta dünya siyasetinin çok kutuplaşmasını tersine çevirmeyi ummakta ve jeopolitik açıdan Çin'i yalnızlaştırmak istemektedirler. Bu amaçla Sinofobiyi yeniden canlandırmakta ve "ortak düşman" olarak Çin'i şeytanlaştırmaktadırlar. ABD ve Batılı müttefikleri, DSÖ gibi küresel yönetim kuruluşları üzerindeki tekellerinin Çin ve diğer gelişmekte olan ülkelere sorgulandığından endişe duymaktadır. Bu durumu tersine çevirmek için COVID-19 bahanesiyle Çin'i suçlayarak uluslararası ticaret ve küresel yönetimden jeopolitik olarak izole etmeye çalışmaktadır. Trump'ın gözünde, "sınai istihdamı ülkemize geri getiriyoruz" söylemleriyle küresel kapitalizmin iş bölümünü köklü bir şekilde dönüştürmek için artan Çin düşmanlığından faydalanılması mümkündür.

Etrafıca bakıldığında, herhangi birinin COVID-19'un dünya düzenini ne yönde değiştireceğini öngörmesi pek kolay görünmemektedir. Öte yandan, bir felaket olarak bu salgın neoliberal küreselleşme krizini ve ABD önderliğindeki küresel yönetimin etkisizliğini açığa çıkarmaktadır. Salgın aynı zamanda 2007-2008 mali krizinden bu yana kapitalizmin ihtiyaç duyduğu yaratıcı yıkım sürecini başlatmak için mükemmel bir fırsat sunmaktadır. İlginç bir şekilde, The Economist 1999 yılında yayımlanan bir makalesinde, dünya ekonomisinin 2020'de bir paradigma değişikliğine gideceğini öngördüğünü ifade etmiştir (The Economist, 1999). Ben-

zer bir bakış açısıyla COVID-19 salgınının, piyasaları yeniden düzenlemek için 11 Eylül terör saldırılarının dünya siyasetinin yeniden şekillendirilmesinde ve 2001 ekonomik durgunluğunun giderilmesinde yarattığı fırsatı anımsatır şekilde uygun bir ortam sağladığı ileri sürülebilir. Salgının ve gözetim kapitalizmi altında otoriter hükümetlerin yarattığı kitlesel korku sebebiyle sosyal izolasyonun artışı halk hareketlerindeki girişimleri dağıtabilir. Uygulanan denetimlere olağanüstü hal gerekçe gösterilerek daha güçlü bir gözetim kapitalizmi kalıcı hale getirilebilir. Uzaktan çalışma teknolojilerinin ilerlemesiyle beraber küresel emek düzenlerinde daha köklü bir dönüşümün ve "prekarya" nezdinde daha önce yaşanmamış derinlikte bir genişleme dalgasının gerçekleşme ihtimali bulunmaktadır. Prekarya burada, "(ekonomik etkinliksizlik' olarak yanlış ifade edilen) işsizlik veya iş gücünün çekildiği dönemlerde güvensiz işlerde çalışarak geçinen, konuta ve kamu kaynaklarına erişimin belirsizliği nedeniyle güvensiz bir şekilde yaşayan insanlardan oluşan" bir emekçi tabaka olarak anlaşılabilir (Standing, 2014a: 16). Ekonomik kriz ve emek piyasasındaki artan rekabetle birlikte uzaktan çalışma teknolojileri; sendikasızlaşmayı, iş esnekliğini, keyfi işten çıkarmaları, ücret kesintilerini ve sosyal güvensizliği kolaylaştırarak temsile, istihdama ve gelir güvenliğine zarar verme potansiyeline sahiptir (Standing, 2014b). Bu yönde hane halkı borçlanmalarında ve çalışanların özel yaşamına zarar veren evden çalışmada önemli bir artış beklenmektedir.

Kapitalizmin gerçek gündemi, bilim adı altında kamu çıkarını koruyor gibi görünerek pozitivist ve ampirisist söylemlerin arkasına sıkça saklanıyor. Ancak tehlike, yalnızca siyaseti bilime ve rasyonel düşünüşe boyun eğdirerek ortadan kaldırılamaz. Modern dünyada bilgi kendi başına güç kaynağıdır ve teknokratik söylemler otoritenin gerçek doğasını örtbas etmede kullanılabilir (Habermas, 2015). COVID-19'a karşı mücadele, bu yüzden neoliberal kapitaliz-

me ve dünya düzenindeki hakimiyet ve baskı ilişkilerine karşı mücadeleyle birleştirilmelidir. Bununla birlikte COVID-19'a karşı mücadele, bireyin güçlendirilmesi ile devletin güçlendirilmesi ya da kamusal önlemler ile özel önlemler arasında bir seçime indirgenemez. Bireyin tehdit algısı kamuya açık bilgi kanalları aracılığıyla şekillendirildiğinden, bu ayrımların yanıltıcı bir özelliğe sahip olduğuna dikkat edilmelidir. Tüm bunlar başka bir önemli soruyu gündeme getirmektedir: Bu felaket döneminde küresel kurumlar nasıl dönüştürülecektir? Odak noktasını, yalnızca bugünün bireye karşı devlet ikilemiyle sınırlandırmak yerine kurumlarımızın, piyasaların ve işçi sınıfının ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenip düzenlenmeyeceği yönünde genişletebiliriz. Žižek'in de dikkat çektiği üzere bu, "varoluşumuzun nihai sonu" ile yüzleştiğimiz bir an değildir (Žižek, 2020: 112). Her ne kadar "sosyal olarak" izole edilmiş ve kendi özel alanlarımıza çekilmiş olsak da, ortak geleceğimiz büyük ölçüde kamusal alanlardaki temel dönüşümlere bağlıdır. 🌱

Kaynakça

- Agamben, G. (2020). The invention of an epidemic. *European Journal of Psychoanalysis*. <https://www.journal-psychoanalysis.eu/coronavirus-and-philosophers/> adresinden alındı.
- Arestis, P. & Saad-Filho, A. (Ed.) (2007). *Political economy of Brazil: Recent economic performance*. London: Springer.
- Baiman, R. P., Boushey, H. & Saunders, D. (2015). *Political economy and contemporary capitalism: radical perspectives on economic theory and policy*. London: Routledge.
- Bedirhanoglu, P. (2004). The nomenklatura's passive revolution in Russia in the neoliberal era. L. McCann (Ed.). *Russian transformations: Challenging the global narrative* içinde (ss. 19-41). London: RoutledgeCurzon.
- Bennett, A. (2010). Process tracing and causal inference. J.H.E. Brady & D. Collier (Ed.), *Rethinking social inquiry: Diverse tools, shared standards* içinde (ss. 207-219). Plymouth: Rowman and Littlefield.
- Bild. (2020, Nisan 13). Bild interview with US secretary of state Pompeo "There will be a time for assigning blame". <https://www.bild.de/politik/international/bild-international/mike-pompeo-on-bild-live-china-will-be-liable-for-the-damage-done-by-coronavirus-70022820.bild.html> adresinden alındı.
- Braw, E. (2020, Mart 30). Beware of bad samaritans. *Foreign Policy*. <https://foreignpolicy.com/2020/03/30/russia-china-coronavirus-geopolitics/> adresinden alındı.
- Çaşın, M. H. (2020, Nisan 18). US-China virus clash could escalate into hot war, expert warns. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/en/latest-on-coronavirus-outbreak/us-china-virus-clash-could-escalate-into-hot-war-expert-warns/1809536> adresinden alındı.
- Chomsky, N. (2020, Nisan 17). Gangster in the White House: Noam Chomsky on COVID-19, WHO, China, Gaza and global capitalism. *Democracy Now*. https://www.democracynow.org/2020/4/17/noam_chomsky_coronavirus_trump_gaza_palestine adresinden alındı.
- Clark, R. (2020, Nisan 1). Spain and Italy have been abandoned by the EU. *Spectator*. <https://www.spectator.co.uk/article/spain-and-italy-have-been-abandoned-by-the-eu> adresinden alındı.
- Collier, D. (2011). Understanding process tracing. *Political Science & Politics*, 44(4), 823-30.
- Cooney, P. (2007). Argentina's quarter century experiment with neoliberalism: from dictatorship to depression. *Revista de Economia Contemporanea*, 11(1), 7-37.
- Deutsche Welle. (2020a, Nisan 17). What influence does China have over the WHO?. <https://www.dw.com/en/what-influence-does-china-have-over-the-who/a-53161220> adresinden alındı.
- Deutsche Welle. (2020b, Nisan 22). Yuval Noah Harari on COVID-19: "The biggest danger is not the virus itself". <https://www.dw.com/en/virus-itself-is-not-the-biggest-danger-says-yuval-noah-harari/a-53195552> adresinden alındı.
- Duncan, L. A., Schaller, M. & Park, J. H. (2009). Perceived vulnerability to disease: Development and validation of a 15-item self-report instrument. *Personality and Individual Differences*, 47(6), 541-546. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2009.05.001>
- Financial Times. (2020). FT interview: Emmanuel Macron says it is time to think the unthinkable. <https://www.ft.com/content/3ea8d790-7fd1-11ea-8fdb-7ec06edeef84> adresinden alındı.
- Finnegan, C. & Margolin, J. (2020, Mayıs 8). Pompeo changes tune on Chinese lab's role in virus outbreak, as intel officials cast doubt. *ABC News*. <https://>

- abcnews.go.com/Politics/pompeo-tune-chinese-labs-role-virus-outbreak intel/story?id=70559769 adresinden alındı.
- France 24. (2020, Nisan 17). Macron voices scepticism over China's handling of Covid-19 outbreak. <https://www.france24.com/en/20200417-france-emmanuel-macron-covid-19-pandemic-china> adresinden alındı.
- Furedi, F. (2018). *How fear works: Culture of fear in the twenty-first century*. London: Bloomsbury Publishing.
- Gopinath, G. (2020). The great lockdown: Worst economic downturn since the great depression. *IMF Blog*. <https://blogs.imf.org/2020/04/14/the-great-lockdown-worst-economic-downturn-since-the-great-depression/> adresinden alındı.
- Habermas, J. (2015). *The Lure of Technocracy* (1. baskı). Cambridge: Polity.
- Harari, Y. N. (2020, Mart 20). Yuval Noah Harari: The world after coronavirus. *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/19d90308-6858-11ea-a3c9-1fe6fedcca75> adresinden alındı.
- Hellinger, D. C. (2014). *Comparative politics of Latin America: Democracy at last?* London: Routledge.
- Hughes, L., & Payne, S. (2020, Mart 12). Johnson warns public to prepare to lose loved ones to coronavirus. *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/65094a9a-6484-11ea-a6cd-df28cc3c6a68> adresinden alındı.
- Klein, N. (2007). *The shock doctrine: The rise of disaster capitalism*. New York: Allen Lane.
- Kotz, D., & Weir, F. (2007). *Russia's path from Gorbachev to Putin: The demise of the Soviet System and the New Russia*. London: Routledge.
- Linke, U. & Smith, D. T. (2009). Fear: A conceptual framework. U. Linke & D.T.Smith (Eds.), *Cultures of fear: A critical reader* içinde (ss. 1-17). London: Pluto Press.
- Mangan, B. L. J., Dan. (2020, Mart 31). White House predicts 100,000 to 240,000 will die in US from coronavirus. *CNBC*. <https://www.cnbc.com/2020/03/31/trump-says-the-coronavirus-surge-is-coming-its-going-to-be-a-very-very-painful-two-weeks.html> adresinden alındı.
- Mendieta, E. (2011). The politics of terror and the neoliberal military minimalist state: on the inheritance of 9-11. *City*, 15(3-4), 407-413.
- Montemurro, N. (2020). The emotional impact of COVID-19: From medical staff to common people. *Brain, Behavior, and Immunity*. <https://doi.org/10.1016/j.bbi.2020.03.032>
- Rossi, R., Socci, V., Talevi, D., Mensi, S., Niolu, C., Pacitti, F., Marco, A. D., Rossi, A., Siracusano, A., & Lorenzo, G. D. (2020, Nisan 9). COVID-19 pandemic and lockdown measures impact on mental health among the general population in Italy. An N=18147 web-based survey. *MedRxiv*. <https://doi.org/10.1101/2020.04.09.20057802>
- Saad Filho, A., Iannini, F., & Molinari, E. J. (2007). Neoliberalism and democracy in Argentina and Brazil. P. Arestis & M. Sawyer (Ed.), *Political economy of Latin America: Recent issues and performance* içinde (ss. 1-35). London: Palgrave Macmillan.
- Smith, O. (2020, Nisan 5). Anti-EU fury: Italian mayors rip down EU flags in outrage as row with Brussels , intensifies. *Express*. <https://www.express.co.uk/news/world/1264946/EU-coronavirus-fury-flag-Brussels-Italy-European-Union-aid-latest-news> adresinden alındı.
- Standing, G. (2014a). *A precariat charter: From denizens to citizens*. London: A&C Black.
- Standing, G. (2014b). The Precariat-The new dangerous class. *Amalgam*, 6(6-7), 115-119.
- Taylor, M. (2006). *From Pinochet to the 'Third Way': Neoliberalism and social transformation in Chile*. London: Pluto Press.
- The Conversation. (2020, Nisan 21). Donald Trump's 'Chinese virus': The politics of naming. <https://theconversation.com/donald-trumps-chinese-virus-the-politics-of-naming-136796> adresinden alındı.
- The Economist (1999, Şubat 18). Catch the wave. https://facultystaff.richmond.edu/~bmayer/pdf/Joseph%20Schumpeter_Catch%20the%20wave.pdf adresinden alındı.
- Tovey, A. (2020, Nisan 27). Facial recognition system adapted to spot coronavirus victims. *The Telegraph*. <https://www.telegraph.co.uk/business/2020/04/27/thermal-camera-identification-system-prepares-companies-life/> adresinden alındı.
- Vennesson, P. (2008). Case studies and process tracing: theories and practices. In D. della Porta & M. Keating (Ed.), *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: A Pluralist Perspective* içinde (ss. 223-39). Cambridge: Cambridge University Press.
- Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C. S., & Ho, R. C. (2020). Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(5). <https://doi.org/10.3390/ijerph17051729>
- Žižek, S. (2020). *Pandemic! COVID-19 shakes the world*. New York: OR Books.